

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

МУНТЯН СЕРГІЙ МИКОЛАЙОВИЧ

УДК 342.922

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ
ПРАВОПОРУШЕННЯМ У СФЕРІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2025

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Науково-дослідному інституті публічного права

Науковий керівник:

доктор юридичних наук, професор

Дрозд Олексій Юрійович,

Бюро економічної безпеки,

керівник Департаменту організації забезпечення діяльності

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Лютіков Павло Сергійович,

Університет митної справи та фінансів,

професор кафедри публічного та приватного права

доктор юридичних наук, професор

Шатрава Сергій Олександрович,

Харківський національний університет внутрішніх справ,

завідувач науково-дослідної лабораторії з проблем досудового розслідування

Захист відбудеться «1» лютого 2025 р. о 9⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.503.01 у Науково-дослідному інституті публічного права за адресою: 03037, м. Київ, проспект Повітряних Сил, 31

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Науково-дослідного інституту публічного права за адресою: 03035, м. Київ, вул. Георгія Кірпи, 2А

Автореферат розісланий «30» грудня 2024 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

К. М. Куркова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Сучасний розвиток суспільних відносин, глобальні геополітичні виклики та зростаючі загрози національній безпеці Української держави потребують ефективних дій і рішучих кроків з боку державного апарату щодо запобігання та протидії негативним явищам. Зазначене актуалізує питання забезпечення економічної безпеки держави як однієї зі складових її національних інтересів. Окреслене питання на сьогодні є пріоритетним напрямом державної політики, оскільки забезпечує задоволення публічних і приватних інтересів у матеріальних та соціальних благах. Розвинута і стала економіка уможливіє побудову незалежної та суверенної політики, дає змогу бути повноцінним партнером та учасником міжнародних проєктів. Тому забезпечення економічної безпеки держави на сьогодні спонукає до перегляду наявних і напрацювання нових заходів і засобів її забезпечення з урахуванням усіх викликів. Одним з першочергових та найбільш складних кроків на цьому шляху є дії, спрямовані на запобігання вчиненню правопорушень у сфері економіки, а у разі їх виявлення – своєчасне припинення та притягнення винних до відповідальності.

Слід констатувати, що на сьогодні наявна стійка тенденція до збільшення кількості правопорушень у сфері економіки, що пов'язано з багатьма чинниками, а саме: 1) збройна агресія та дія правового режиму воєнного стану; 2) розбалансована діяльність усіх державних інституцій; 3) прогалини в чинному законодавстві; 4) корупційні схеми та грошові потоки, які отримані від нелегальної або злочинної діяльності, становлять загрозу існуванню економічної системи розвинутих демократичних держав, і ця загроза сприймається міжнародними партнерами як серйозний дестабілізуючий фактор; 5) підвищення податків, запровадження додаткових правових та економічних обмежень у діяльності суб'єктів підприємництва призводить до переходу в тіньовий бізнес тощо. Усе наведене вище актуалізує пошук нової моделі та правових інструментів запобігання і протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки з урахуванням стану суспільних відносин у державі.

Отже, питання визначення адміністративно-правових засад запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки з урахуванням суттєвих геополітичних, соціальних, територіальних, демографічних змін є актуальними, своєчасними й такими, що потребують поглибленого наукового дослідження.

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. Питанням запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки з позиції науки адміністративного права завжди приділяли належну увагу. Наслідки збройної агресії росії проти України, зокрема спад економіки, міграція населення, втрата виробничих потужностей, збільшення податкового навантаження, є факторами, що безпосередньо впливають на кількість правопорушень у сфері економіки. Тому для формування авторської позиції з цього питання було опрацьовано такі наукові дослідження: Н. О. Шмігельська «Адміністративно-правове регулювання профілактики правопорушень у сфері економіки» (2015), І. М. Проць «Відповідальність за правопорушення у бюджетній сфері: адміністративно-правові та фінансово-правові

аспекти» (2016), О. С. Зубов «Особливості судового розгляду справ про адміністративні правопорушення у сфері підприємницької діяльності» (2016), О. С. Заяць «Адміністративно-правові засади протидії правопорушенням у фінансовій сфері» (2017), Н. Ю. Кантор «Адміністративно-правовий механізм запобігання правопорушень у сфері економіки» (2019), І. І. Комарницька «Профілактика правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права» (2021), Д. О. Кошиков «Адміністративно-правові засади реалізації державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки держави» (2021), І. В. Шевчук «Державне регулювання протидії загрозам національним інтересам України у сфері економічної безпеки» (2021), Д. В. Односталко «Система публічного управління у сфері економічної безпеки України» (2024), К. В. Федосова «Механізми формування та реалізації державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки України» (2024) тощо. Наведені та інші наукові напрацювання засвідчують, що зазначена проблема є актуальною та потребує постійної уваги з боку науковців, особливо під час дії правового режиму воєнного стану, а отже, може бути самостійним об'єктом наукового дослідження.

Науковим підґрунтям для визначення базових теоретичних категорій слугували праці відомих українських учених-адміністративістів, а саме: В. Б. Авер'янова, О. М. Бандурки, Ю. В. Гаруста, Є. А. Гетьмана, О. В. Джафарової, О. Ю. Дрозда, О. Ф. Кобзаря, К. М. Куркової, Т. О. Коломоєць, П. С. Лютікова, А. А. Манжули, Є. Ю. Соболя, Р. А. Сербина, Л. В. Сороки, А. Г. Чубенка, С. О. Шатрави, Р. В. Шаповала та ін. Зауважимо, що з урахуванням суттєвих змін, які відбулися останніми роками на теренах нашої держави, зазначене питання не розглядали, що вчергове підтверджує актуальність, своєчасність і практичну значущість дослідження адміністративно-правових засад запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, особливо в умовах дії правового режиму воєнного стану.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обрана тема дисертаційного дослідження спрямована на реалізацію основних положень законів України «Про Національну безпеку», «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», «Про захист економічної конкуренції»; указів Президента України «Про Стратегію національної безпеки України», «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року», «Про Стратегію забезпечення державної безпеки», «Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки», «Про Стратегію зовнішньополітичної діяльності України»; розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів, спрямованих на виконання Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки», а також плану науково-дослідної роботи Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0120U105390).

Мета і завдання дослідження. Метою наукової роботи є опрацювання наявних наукових джерел стосовно особливостей публічно-правової діяльності щодо

запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки з метою формулювання нової моделі та правового інструментарію, здатного ефективно протистояти новим викликам і загрозам економічній безпеці.

Для досягнення зазначеної мети в дисертації необхідно виконати такі основні завдання:

- встановити коло публічно-правових відносин щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки як об'єкта адміністративно-правового дослідження;

- сформулювати поняття та окреслити види ризиків економічній безпеці України, виокремити нормативно-правові акти, що регламентують питання забезпечення економічної безпеки;

- розкрити завдання, визначити принципи й напрями запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки;

- з'ясувати систему суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки та визначити місце в ній Бюро економічної безпеки;

- виокремити адміністративно-правові інструменти запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки;

- розкрити зміст адміністративних процедур запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки;

- визначити особливості взаємодії суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, запропонувати шляхи її вдосконалення;

- обґрунтувати перспективні напрями розвитку адміністративного законодавства в частині вдосконалення виявлення та усунення ризиків економічній безпеці з метою запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки.

Об'єктом дослідження є публічно-правові відносини, які виникають у процесі діяльності державних інституцій щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки.

Предметом дослідження є адміністративно-правові засади запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки.

Методи дослідження. З метою досягнення мети дисертаційної роботи було використано певну сукупність методів наукового пізнання. Встановлення кола публічно-правових відносин щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки як об'єкта адміністративно-правового дослідження стало можливим за допомогою *компаративістського підходу* (підрозділ 1.1). Формулюванню поняття та визначенню видів ризиків економічної безпеки України, нормативно-правових актів, що регламентують питання забезпечення економічної безпеки, сприяли *структурно-функціональний та логіко-семантичний аналіз* (підрозділ 1.2). *Догматичний* метод уможливив висвітлення завдань, принципів і напрямів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки (підрозділ 1.3). *Формально-юридичний і системний* методи надали можливість сформулювати систему суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки та визначити місце в ній Бюро економічної безпеки України

(підрозділ 2.1). Методи *класифікації* та *групування* дозволили виокремити адміністративно-правові інструменти запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки (підрозділ 2.2). Використання таких логічних методів, як *аналіз*, *синтез* та *аналогія*, дозволило розкрити зміст адміністративних процедур запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки (підрозділ 2.3). Під час з'ясування особливостей взаємодії суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки та формулювання шляхів її вдосконалення було застосовано *герменевтичний підхід* (підрозділ 3.1). *Синергетичний* метод використано для формулювання перспективних напрямів розвитку адміністративного законодавства в частині вдосконалення виявлення та усунення ризиків економічній безпеці з метою запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки (підрозділ 3.2).

Теоретичним підґрунтям дисертаційної роботи є праці зарубіжних і вітчизняних учених різних галузей права, напрацювання яких дали можливість розглянути проблеми під різними кутами зору.

Нормативну основу наукової праці становить сукупність нормативно-правових актів різної юридичної сили, яка містить матеріальні та процедурні адміністративно-правові норми, що регламентують діяльність суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Особливу увагу приділено нормативно-правовим актам, що регулюють діяльність окремих суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки – Бюро економічної безпеки України (БЕБ України).

Інформаційну та емпіричну базу наукової роботи становлять звіти, обліки, довідки суб'єктів, задіяних у запобіганні та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, а також інформаційні повідомлення в медіа про результати діяльності окремих органів, а саме Бюро економічної безпеки України. Використано багаторічний досвід здобувача в органах державної влади, які мали відповідний функціонал щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в оновленому погляді на сутність та особливості діяльності щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки з метою формулювання нової моделі та правового інструментарію, здатного ефективно протистояти новим викликам і загрозам останній. За результатами здійсненого дослідження сформульовано низку наукових положень, висновків і пропозицій, зокрема:

вперше:

– запропоновано запобіганням і протидією правопорушенням у сфері економічної безпеки вважати визначену на нормативно-правовому рівні сукупність дій уповноважених державою суб'єктів, спрямованих на недопущення вчинення будь-якого виду правопорушень у сфері функціонування економічного сектору держави, здійснення реагування на потенційні та реальні загрози цьому сектору, що можуть мати як зовнішній, так і внутрішній вияв, усунення та подолання негативних наслідків у разі вчинення правопорушень у цій сфері, що здійснюється задля забезпечення належного стану національних економічних інтересів держави;

– здійснено класифікацію ризиків економічній безпеці України за такими критеріями: 1) сфера їх вияву: виробничі; демографічні; енергетичні; зовнішньоекономічні; інвестиційно-інноваційні; макроекономічні; продовольчі; соціальні; фінансові; 2) ступінь вияву: незначні; небезпечні; особливо небезпечні; 3) дія в часі: короткострокові; середньострокові; довгострокові; 4) походження: внутрішні та зовнішні;

– окреслено коло правопорушень у сфері економічної безпеки: 1) корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення; 2) правопорушення, пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом; 3) правопорушення у сфері публічних закупівель; 4) контрабанда;

– доведено, що в системі суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки Бюро економічної безпеки України належить особливе місце, що обумовлено такими обставинами: правовий статус як суб'єкта запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки визначено на рівні окремого спеціального закону України; протидія та запобігання правопорушенням у сфері економічної безпеки є основним напрямом його діяльності; проведення оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування кримінальних правопорушень у цьому напрямі є основними функціями вказаного суб'єкта; діяльність БЕБ України щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки спрямовується та координується безпосередньо Кабінетом Міністрів України; на рівні спеціального закону України закріплені гарантії незалежності БЕБ України як суб'єкта запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки;

– визначено напрями розвитку адміністративного законодавства в частині вдосконалення виявлення та усунення ризиків економічній безпеці: проведення систематизації адміністративного законодавства; підвищення ефективності санкцій за вчинення правопорушень у сфері економічної безпеки; всебічне впровадження ризик-орієнтованого підходу; розвиток правових засад функціонування електронних систем управління ризиками; підвищення прозорості адміністративних процедур; підвищення ефективності нормативно-правової регламентації суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки; імплементація в національне законодавство визнаних світових стандартів виявлення та усунення ризиків економічній безпеці;

удосконалено:

– розуміння ризиків економічній безпеці України, якими доцільно розуміти сукупність об'єктивно-суб'єктивних чинників, настання яких буде мати негативний вплив на належне й ефективне функціонування економічного сектору держави, а також стан захищеності національних економічних інтересів загалом;

– класифікацію нормативно-правових актів, що регламентують питання забезпечення економічної безпеки залежно від їх юридичної сили таким чином: 1) Конституція України; 2) міжнародні договори України: які визначають загальні питання забезпечення функціонування досліджуваної сфери суспільних відносин; які регламентують питання зовнішньоекономічних відносин України; дія яких спрямована на запобігання та протидію правопорушенням як у сфері економічної

безпеки, так і тим, що дотичні до неї; 3) закони України: які регламентують загальні питання економічної безпеки держави; які регламентують певні особливості функціонування вказаної сфери суспільних відносин; дія яких спрямована на запобігання, протидію й усунення загроз економічній безпеці держави; які стосуються найрізноманітніших питань забезпечення економічної безпеки держави; акти кодифікованого законодавства, які регламентують питання забезпечення економічної безпеки; 4) підзаконні нормативно-правові акти;

– підхід до визначення завдань запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, якими визнано об'єктивізовану на нормативно-правовому рівні сукупність заходів, що реалізують уповноважені державою суб'єкти в межах відповідних напрямів своєї діяльності, спрямованої на забезпечення належного стану національних економічних інтересів держави, їх охорони й захисту від будь-якого виду правопорушень;

– виокремлено такі структурні елементи системи суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки: 1) загальнодержавні суб'єкти – Верховна Рада України, Президент України та Кабінет Міністрів України; 2) органи судової влади; 3) правоохоронні органи зі спеціальним правовим статусом – Служба безпеки України, Державне бюро розслідувань та органи прокуратури; 4) центральні органи виконавчої влади – міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, для яких запобігання та протидія правопорушенням у сфері економічної безпеки є одним з пріоритетних напрямів їхньої діяльності;

– здійснено класифікацію адміністративно-правових процедур запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки залежно від: 1) наслідків їх реалізації – правотворчі та процедури правозастосування; 2) напрямку їх реалізації – контрольно-наглядові, регулятивні, дозвільні, реєстраційні, юрисдикційні; 3) напрямку забезпечення – кадрове, матеріально-фінансове, інформаційне забезпечення; 4) кількості суб'єктів їх здійснення – одноособові та ті, що здійснюються в межах взаємодії;

дістали подальшого розвитку:

– висновки, згідно з якими найчисленнішу групу нормативно-правових актів, що регламентують питання забезпечення економічної безпеки, становлять акти підзаконного законодавства, з огляду на що їх можна розглядати як певну систему: 1) акти Президента України: прийняті із загальних питань забезпечення економічної безпеки; якими затверджуються рішення РНБО України, що регламентують питання забезпечення економічної безпеки; 2) акти Кабінету Міністрів України: із загальних питань забезпечення економічної безпеки; що закріплюють правовий статус провідних суб'єктів забезпечення економічної безпеки держави; з найрізноманітніших питань забезпечення економічної безпеки держави; 3) акти центральних органів виконавчої влади: прийняті суб'єктами забезпечення економічної безпеки одноосібно; спільні накази суб'єктів забезпечення економічної безпеки;

– класифікація принципів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки: 1) загальні: верховенство права; законність; рівність; гласність, прозорість і відкритість; 2) спеціальні: оперативності; безперервності; комплексності;

ефективності; пропорційності; поєднання єдиноначальності й колегіальності; превентивної активності;

– наукові положення щодо класифікації завдань щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки: 1) загальні завдання; 2) спеціальні завдання; 3) завдання, які виконують окремі суб'єкти запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки;

– визначення адміністративно-правових процедур запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, якими запропоновано розуміти об'єктивізований в адміністративно-правових приписах комплекс дій уповноважених державою суб'єктів, які реалізуються за окремими напрямками задля забезпечення національних економічних інтересів завдяки прийняттю відповідних рішень щодо запобігання та протидії правопорушенням у цій сфері;

– положення щодо особливостей взаємодії суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки: має наслідком підвищення ефективності діяльності суб'єктів такої взаємодії; спрямована як на забезпечення національних інтересів взагалі, так і національних економічних інтересів зокрема; відбувається в межах діяльності численних суб'єктів, які мають різносторонній правовий статус; потребує ефективної координації спільних зусиль; може здійснюватися як на національному, так і на міжнародному рівнях;

– положення щодо пріоритетних напрямів удосконалення чинного законодавства, які спрямовані на покращення процедурної складової запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що їх використовують і надалі може бути використано в:

– *науково-дослідній сфері* – у межах подальшого розроблення питань щодо сутності й особливостей діяльності Бюро економічної безпеки України щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права);

– *правотворчій сфері* – для вдосконалення чинного законодавства, що регламентує процедурну складову запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки;

– *правозастосовній сфері* – для покращення процедури застосування превентивних і примусових заходів щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки органами (підрозділами) Бюро економічної безпеки України;

– *освітньому процесі* – під час викладання дисциплін «Адміністративне право», «Сучасні проблеми адміністративного права», «Адміністративна діяльність», «Судові та правоохоронні органи», для підготовки лекцій і навчальних посібників із цієї тематики (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ).

Апробація матеріалів дисертації. Підсумки розроблення проблеми загалом, окремі її аспекти, сформульовані узагальнення та висновки оприлюднено на науково-практичних конференціях: «Виклики сучасності та наукові підходи до їх вирішення» (м. Київ, 12–13 серпня 2020 р.), «Взаємодія публічного та приватного права: сучасні проблеми та виклики» (м. Київ, 21–22 лютого 2022 р.), «Проблемні питання

юридичної науки в контексті реформування правової системи України» (м. Київ, 19–20 жовтня 2022 р.).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які містять вісім підрозділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 240 сторінок. Список використаних джерел містить 310 найменувань на 32 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження, її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, грантами, визначено об'єкт, предмет і методи дослідження, його мету й завдання, сформульовано наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, апробацію матеріалів дисертації, її структуру й обсяг.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні засади запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки» складається з трьох підрозділів.

У *підрозділі 1.1 «Запобігання та протидія правопорушенням у сфері економічної безпеки як об'єкт адміністративно-правового дослідження»* розглянуто сутність та особливості діяльності щодо запобігання і протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки як об'єкт адміністративно-правового дослідження.

Доведено, що запобігання та протидія правопорушенням у сфері економічної безпеки як об'єкт адміністративно-правового дослідження є діяльністю уповноважених суб'єктів у цьому напрямі її реалізації, а також суспільні відносини, що виникають у зв'язку з цим. Констатовано, що в законодавстві та на сторінках фахової літератури категорії «запобігання» та «протидія» використовуються як у межах однієї конструкції, так і окремо, як стосовно одного різновиду діяльності, так і для позначення різних за своєю суттю. Обґрунтовано, що законодавець не приділяє достатньої уваги визначенню сутності категорій «запобігання» та «протидія», вживає їх непослідовно, без належного обґрунтування. Проаналізовано випадки, коли законодавець, використовуючи категорії «запобігання» та «протидія», розкриває їх сутність стосовно відповідної сфери суспільних відносин.

Обґрунтовано доцільність використання обох категорій – «запобігання» та «протидія» з огляду на їх тісний взаємозв'язок. Сформовано авторське бачення сутності цих категорій. Здійснено аналіз підходів щодо розуміння сутності категорії «економічна безпека», на підставі чого доведено, що вона не може бути обмежена окремими сферами суспільного життя, оскільки має вплив майже на кожну з них. Доведено, що здійснюючи діяльність щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, уповноважені державою суб'єкти, серед іншого, забезпечують охорону й захист національних інтересів. На підставі проведеного аналізу сформовано авторський підхід стосовно розуміння сутності запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки як об'єкта адміністративно-правового дослідження.

У *підрозділі 1.2 «Поняття та види ризиків економічній безпеці України та нормативно-правові акти, що регламентують питання забезпечення економічної*

безпеки» з'ясовано сутність, особливості й види ризиків економічної безпеки України, а також проаналізовано нормативно-правові акти, що регламентують питання забезпечення економічної безпеки.

Визначено, що будь-який ризик здебільшого пов'язаний з певними об'єктивними факторами, які не залежать від волевиявлення конкретних осіб. Водночас доведено значущість суб'єктивної складової ризику, оскільки певною мірою його настання або ж ненастання безпосередньо залежить від поведінки суб'єкта відповідної сфери суспільних відносин, зокрема тієї, що пов'язана із забезпеченням економічної безпеки України. Доведено, що ризики економічній безпеці України слід розглядати як об'єктивно-суб'єктивну категорію, що охоплює низку чинників, настання яких буде мати негативний вплив на належне й ефективне функціонування економічного сектору держави, а також стан захищеності національних економічних інтересів загалом. Обґрунтовано, що ризики економічній безпеці України, з огляду на їх значну кількість, варто розглядати з урахуванням здійснення їх наукової класифікації за відповідними критеріями. Одним з таких критеріїв обрано сфери вияву ризиків економічній безпеці України, які найбільш тісно пов'язані з цими суспільними відносинами. Доведено, що ризики економічній безпеці можуть бути класифіковані за таким критерієм, як ступінь їх вияву. Причому рівень небезпеки відповідного ризику для економіки оцінюють експерти, науковці та всі зацікавлені особи в межах відповідних досліджень, соціальних опитувань тощо. Також ризики економічній безпеці України класифіковано за такими критеріями, як їх дія в часі та походження.

З'ясовано, що одним з основоположних аспектів дослідження адміністративно-правових засад запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки держави є встановлення та здійснення аналізу нормативно-правових актів, приписи яких регламентують функціонування цієї сфери суспільних відносин загалом, а також визначають окремі їх особливості. Доведено, що на сьогодні можна назвати доволі значну кількість нормативно-правових актів, які регламентують питання забезпечення економічної безпеки, що пов'язано як зі складністю цієї сфери суспільних відносин, зокрема її багатокомпонентністю, так і з тим, що вона дотична майже до всіх сфер функціонування держави. На підставі цього обґрунтовано, що такі нормативно-правові акти мають бути розглянуті з урахуванням певного критерію їх класифікації, в якості якого вважається за необхідне обрати юридичну силу окремого з них. Визначено сутність і значення юридичної сили нормативно-правових актів у цій сфері суспільних відносин. З урахуванням вказаного критерію розглянуто нормативно-правові акти, що регламентують питання забезпечення економічної безпеки. Здійснено аналіз приписів Основного Закону України щодо особливостей правової регламентації питань забезпечення економічної безпеки. Встановлено значення та особливості правової регламентації питань забезпечення економічної безпеки міжнародними договорами України. Доведено, що питання забезпечення економічної безпеки регламентовано значною кількістю законів України, з урахуванням чого їх розподілено на відповідні групи. Обґрунтовано, що підзаконні нормативно-правові акти, які є частиною системи нормативно-правового

регулювання суспільних відносин, пов'язаних із забезпеченням економічної безпеки, можна розглядати як певну систему.

У підрозділі 1.3 «Завдання, принципи й напрями запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки» визначено сутність та особливості завдань і принципів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, здійснено характеристику напрямів реалізації такої діяльності.

Проаналізовано підходи до розуміння сутності категорії «завдання», на підставі чого зазначено, що вона має тісні зв'язки з категорією «мета». Досліджено особливості співвідношення й застосування вказаних категорій стосовно відповідних суспільних відносин. Доведено, що мета й завдання відповідної діяльності мають тісний взаємозв'язок, фактично обумовлюють дію один одного, проте різняться в частині досягнутих результатів. Завдання запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, на відміну від мети, будуть більш чітко сформульованими, визначатимуть певні напрями діяльності компетентних суб'єктів, здійснюваних за допомогою реалізації відповідних заходів. Запропоновано авторське бачення сутності завдань запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Визначено, що специфіка суспільних відносин у сфері забезпечення економічної безпеки обумовлює значну кількість завдань компетентних суб'єктів щодо здійснення запобігання та протидії правопорушенням у відповідній сфері суспільних відносин. З урахуванням цього вказані завдання розподілено на три групи – загальні, спеціальні та завдання окремих суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Здійснено характеристику вказаних груп завдань запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки та названі найбільш вагомими з них.

Обґрунтовано, що вказані завдання запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки передбачають урахування принципів функціонування цієї сфери суспільних відносин. Доведено, що вживаючи категорію «принцип» стосовно певної діяльності, на увазі мають, так би мовити, її підґрунтя або ж керівні засади, ідеї тощо, відповідно до яких вона здійснюється. Здійснено аналіз підходів стосовно розуміння сутності категорії «принцип», на підставі чого сформовано авторське бачення принципів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Доведено, що особливості здійснення діяльності компетентних суб'єктів у напрямі запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки обумовлюють те, що вона буде ґрунтуватися на значній кількості її принципів. На підставі цього констатовано, що такі принципи можуть мати загальний характер, тобто стосуватися будь-якої легітимної діяльності. Також розглянуто принципи, на яких ґрунтується діяльність правоохоронних органів щодо здійснення запобігання та протидії правопорушенням загалом. Доведено, що дія окремих принципів виявляється або виключно в досліджуваній сфері суспільних відносин, або ж вони в межах її функціонування набувають особливої специфіки своєї реалізації. З огляду на зазначене, принципи запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки класифіковано на загальні та спеціальні.

Доведено, що з урахуванням комплексу наведених вище принципів й особливостей дії окремих з них, уповноважені державою суб'єкти здійснюють

сукупність заходів щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки як загалом, так і в межах окремих напрямів. Схарактеризовано найбільш вагомими напрямами запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки.

Розділ 2 «Організація запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Система суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки та місце в ній Бюро економічної безпеки» з'ясовано сутність, особливості та складові системи суб'єктів запобігання і протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, визначено місце в цій системі Бюро економічної безпеки.

Здійснено аналіз підходів стосовно розуміння сутності категорії «система», на підставі чого зроблено висновок, згідно з яким фактично всі вони зводяться до того, що нею є певне цілісне явище, утворене з відповідних структурних елементів. Констатовано, що провідним елементом функціонування будь-яких суспільних відносин є їх суб'єктний склад. Проаналізовано підходи стосовно розуміння сутності та значення категорії «суб'єкт» як загалом, так і стосовно застосування її до функціонування певних суспільних відносин. Проведено порівняльний аналіз категорій «суб'єкт права» та «суб'єкт правовідносин», на підставі чого названо їх спільні й особливі риси. Визначено характерні особливості, притаманні системі суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, на підставі чого надано авторське бачення її сутності. Доведено, що система суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки має складний і багатоаспектний характер, що обумовлено найрізноманітнішим структурним наповненням. Така система включає як представників усіх гілок влади, так і суб'єктів, які, враховуючи особливості їх правового статусу, не належать до жодної з них.

Розглянуто правовий статус загальнодержавних суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, які здійснюють значну кількість повноважень, спрямованих на забезпечення національних економічних інтересів шляхом запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Серед таких суб'єктів названо Верховну Раду України, Президента України та Кабінет Міністрів України. Схарактеризовано правовий статус органів судової влади як суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Як суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки розглянуто правоохоронні органи зі спеціальним правовим статусом, який виявляється в тому, що вони не належать до жодної з гілок влади. До таких суб'єктів віднесено СБУ, ДБР та органи прокуратури. Підкреслено, що найчисленніша група суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки представлена центральними органами виконавчої влади, які розподілені у дві підгрупи. До першої підгрупи віднесено міністерства, для яких запобігання та протидія правопорушенням у сфері економічної безпеки є одним з основних напрямів їхньої діяльності: МВС України, Міненерго, Мінінфраструктури, Мінфін, Мінекономіки, Мін'юст, Міндовкілля, Мінстратегпром, Мінагрополітики. До другої підгрупи зараховано інші центральні органи виконавчої влади, для яких запобігання

та протидія правопорушенням у сфері економічної безпеки є одним з пріоритетних напрямів їхньої діяльності: Держаудитслужба, Казначейство, Держмитслужба, ДПС, Держекспортконтроль, Держпраці, Держфінмоніторинг, Антимонопольний комітет України, НАЗК, Національне агентство, поліція, Фонд державного майна України, НАБУ. Зазначено, що представником даної підгрупи суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки є БЕБ України. Констатовано, що цей орган державної влади посідає чільне місце в системі суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки.

У підрозділі 2.2 «Адміністративно-правові інструменти запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки» досліджено сутність, особливості та окремі різновиди адміністративно-правових інструментів запобігання та протидія правопорушенням у сфері економічної безпеки.

Окреслено підходи учених-правознавців щодо розуміння сутності та значення категорії «адміністративно-правові інструменти», виокремлено її основоположні ознаки. Констатовано, що вказане поняття на сторінках фахових джерел вживається поряд з такими категоріями, як форми та методи відповідної діяльності. Визначено спільні та відмінні риси таких категорій, на підставі чого доведено, що адміністративно-правові інструменти запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки є категорією, яка уособлює в собі ознаки як форм, так і методів здійснення такої діяльності. Причому такі інструменти слід розглядати як певну сукупність засобів і заходів, реалізація яких спрямована на запобігання та протидію правопорушенням у сфері економічної безпеки держави. З огляду на зазначене, доведено доцільність у межах досліджуваної сфери суспільних відносин оперувати саме категорією адміністративно-правові інструменти запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки.

Наведено авторське бачення сутності адміністративно-правових інструментів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Як провідні адміністративно-правові інструменти запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки розглянуто: прийняття нормативно-правових актів та актів індивідуальної дії з питань запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки; укладання адміністративних договорів у сфері забезпечення економічної безпеки; вчинення інших юридичних дій щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Проаналізовано сутність, особливості та значення наведених вище адміністративно-правових інструментів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки.

У підрозділі 2.3 «Адміністративно-правові процедури запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки» розглянуто сутність та особливості адміністративно-правових процедур запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки.

Проаналізовано підходи стосовно розуміння сутності категорії «адміністративно-правова процедура». Визначено, що не дивлячись на законодавче закріплення сутності та різновидів адміністративних процедур, учені-правознавці досі неодностайні стосовно питань щодо розуміння їх сутності та юридичної природи. Підкреслено доцільність у контексті досліджуваного питання використовувати термін

«адміністративно-правова процедура». Доведено, що діяльність щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки здійснюється уповноваженими державою суб'єктами за найрізноманітнішими напрямками шляхом реалізації відповідних адміністративно-правових процедур. Здійснено аналіз ознак адміністративно-правових процедур, на підставі чого сформовано ті, що притаманні для їх здійснення під час запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Доведено, що реалізація адміністративно-правових процедур запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки пов'язана з прийняттям уповноважених державою суб'єктів відповідних рішень. Обґрунтовано авторське бачення сутності адміністративно-правових процедур запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки.

Визначено, що з огляду на складний та багатоаспектний характер суспільних відносин щодо забезпечення національних економічних інтересів на сьогодні можна назвати й доволі значну кількість адміністративно-правових процедур запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, унаслідок чого їх аналіз здійснено з урахуванням їх наукової класифікації за низкою критеріїв. Серед критеріїв адміністративно-правових процедур запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки названо наслідки й напрями їх реалізації, напрями забезпечення діяльності щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, а також кількість суб'єктів їх здійснення. Здійснено аналіз окремих адміністративно-правових процедур запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки з урахуванням наведених критеріїв їх класифікації.

Розділ 3 «Шляхи вдосконалення адміністративно-правового регулювання запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «Особливості взаємодії суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки та шляхи її вдосконалення» визначено сутність, особливості й напрями взаємодії суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки й запропоновано можливі шляхи її вдосконалення.

З'ясовано значення й особливості взаємодії, що має місце в межах функціонування відповідних суспільних відносин. Підкреслено, що внаслідок здійснення взаємодії значно підвищується ефективність діяльності її суб'єктів за відповідними напрямками, зокрема запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки держави. У зв'язку з цим зазначено, що вдосконалення взаємодії суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки має значно підвищити ефективність забезпечення національних економічних інтересів, передусім знизити негативний вплив ризиків економічної безпеки, показники таких правопорушень тощо. Названо особливості взаємодії суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, здійснено їх аналіз. Сформовано авторське бачення сутності взаємодії суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки.

Наголошено на необхідності створення належних умов взаємодії суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, що може бути досягнуто шляхом вдосконалення такої діяльності за декількома взаємопов'язаними напрямками. Одним з провідних таких напрямів визнано необхідність удосконалення адміністративного законодавства, положення якого регламентують питання забезпечення економічної безпеки, зокрема закріплюють правовий статус суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у цій сфері суспільних відносин. Підкреслено необхідність покращення інтеграції зусиль таких суб'єктів, зокрема створення міжвідомчих робочих груп суб'єктів запобігання та протидії найбільш небезпечним правопорушенням у сфері економічної безпеки, проведення спільних навчань і тренінгів у цьому напрямі, покращення координації такої діяльності тощо. Як окремий напрям удосконалення взаємодії суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки названо покращення кадрового та інформаційного забезпечення функціонування вказаної сфери суспільних відносин.

У підрозділі 3.2 *«Розвиток адміністративного законодавства в частині вдосконалення виявлення та усунення ризиків економічній безпеці»* проаналізовано акти національного адміністративного законодавства, які регламентують діяльність щодо виявлення та усунення ризиків економічній безпеці та запропоновано можливі шляхи їх удосконалення.

Обґрунтовано підходи до розуміння сутності, особливостей та значення адміністративного законодавства для функціонування відповідної сфери суспільних відносин. Вказано на роль і значення адміністративно-правових норм щодо здійснення нормативно-правової регламентації питань забезпечення економічної безпеки. Зауважено, що розвиток адміністративного законодавства в частині вдосконалення виявлення та усунення ризиків економічній безпеці є одним з провідних напрямів забезпечення належного й ефективного функціонування національної економіки, охорони та захисту національних економічних інтересів загалом. Діяльність компетентних суб'єктів щодо виявлення та усунення ризиків економічній безпеці регламентована значною кількістю нормативно-правових актів, більшість з яких представлена актами підзаконного законодавства.

Зазначено, що така ситуація має як позитивний, так і негативний вплив на стан забезпечення національних економічних інтересів. З одного боку, у компетентних суб'єктів є можливості в найбільш оперативний спосіб здійснювати нормативно-правову регламентацію вказаної сфери суспільних відносин, зокрема визначати компетенцію їх суб'єктів. З іншого боку, нормативно-правова регламентація виявлення та усунення ризиків економічній безпеці значною кількістю актів підзаконного законодавства негативно впливає на стабільність функціонування цієї сфери суспільних відносин. Першочерговим кроком на шляху розвитку адміністративного законодавства в частині вдосконалення виявлення та усунення ризиків економічній безпеці визнано його систематизацію за допомогою такого способу, як інкорпорація. Крім того, напрямками розвитку адміністративного законодавства в частині вдосконалення виявлення та усунення ризиків економічній безпеці названо: підвищення ефективності санкцій за вчинення правопорушень у сфері економічної безпеки; всебічне впровадження ризик-орієнтованого підходу;

розвиток правових засад функціонування електронних систем управління ризиками; підвищення прозорості адміністративних процедур; підвищення ефективності нормативно-правової регламентації суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки; імплементація в національне законодавство визнаних світових стандартів виявлення та усунення ризиків економічній безпеці.

ВИСНОВКИ

У **висновках** дисертації представлено новий підхід до вирішення наукової задачі щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, що набуло вияву в теоретичних і практичних напрацюваннях, які викладені як у пунктах наукової новизни, так й у висновках.

1. Констатовано, що запобігання та протидія правопорушенням у сфері економічної безпеки як об'єкт адміністративно-правового дослідження є доволі складним і багатоаспектним явищем, пов'язаним із функціонуванням найрізноманітніших суспільних відносин, у межах яких уповноважені державою суб'єкти здійснюють діяльність, спрямовану на недопущення вияву потенційних зовнішніх і внутрішніх загроз в економічній сфері, а також щодо подолання негативних наслідків, що настали внаслідок реальної реалізації таких загроз. Причому діяльність уповноважених суб'єктів як із запобігання, так і з протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки має взаємопов'язаний характер, обумовлює й органічно продовжує дію одна одної. Зокрема, у межах діяльності із запобігання правопорушенням у сфері економічної безпеки уповноважені державою суб'єкти реалізують комплекс заходів, спрямованих на ненастання протиправної поведінки, недопущення, запобігання таким правопорушенням. Водночас протидія правопорушенням у сфері економічної безпеки спрямована на подолання цих наслідків, встановлення винних у вчиненні такого виду правопорушень осіб і притягнення їх до відповідного різновиду юридичної відповідальності. Визначено, що запобігання правопорушенням у сфері економічної безпеки має безпосередній зв'язок із їх протидією та навпаки, оскільки реалізація кожного з таких напрямів передбачає вчинення компетентними суб'єктами комплексу заходів, спрямованих як на запобігання настанню відповідних негативних наслідків, їх відвернення, так і на їх подолання. Обґрунтовано наукову позицію стосовно того, що економічна безпека пов'язана із забезпеченням стану захищеності суспільних відносин у сфері функціонування національної економіки. Констатовано, що правопорушення у сфері економічної безпеки слід розглядати як одні з найбільш небезпечних загроз, що мають як внутрішній, так і зовнішній вияв, а діяльність уповноважених державою суб'єктів щодо їх запобігання та протидію ним уже як певні механізми охорони й захисту вказаної сфери суспільних відносин. Зауважено, що діяльність уповноважених державою суб'єктів стосовно запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки є хоча й одним з найбільш дієвих засобів забезпечення належного функціонування цього сектору держави, проте далеко не єдиним. На підставі проведеного аналізу сформовано авторське бачення

сутності запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки як об'єкта адміністративно-правового дослідження.

2. Відмічено, що в контексті вироблення ефективних механізмів забезпечення економічної безпеки держави на перший план виходить завдання щодо формування сутності поняття ризиків у цій сфері суспільних відносин, а також встановлення їх окремих різновидів. Доведено, що ризики економічній безпеці України є складним і багатоаспектним явищем, яке залежить як від об'єктивних, так і суб'єктивних факторів. В умовах правового режиму воєнного стану, що запроваджений внаслідок збройної агресії росії проти нашої держави, такі ризики набувають найбільш небезпечного характеру, що знаходить свій вияв і в їх чисельності. Здійснено наукову класифікацію ризиків економічній безпеці України за відповідними критеріями, які вказують як на сутність, так і на особливість вияву окремого з таких ризиків. Економічна безпека, будучи складним, багатоаспектним явищем, має вирішальний вплив на належне й ефективне функціонування майже всіх сфер суспільного життя. Визначено, що від стану національної економіки, належного забезпечення економічних національних інтересів, залежить ефективність реалізації значної кількості напрямів діяльності держави – обороноздатність, фінансова стабільність, працевлаштування громадян, демографічна ситуація, екологія тощо. Закріплення всебічних, чітких і зрозумілих правил поведінки суб'єктів суспільних відносин, що виникають і знаходять свій розвиток з приводу забезпечення економічної безпеки держави, має одне з вирішальних значень. Констатовано, що такі правила набувають об'єктивізації в приписах численних нормативно-правових актів, які встановлюють відповідні дозволи й заборони, закріплюють правовий статус суб'єктів даних суспільних відносин, регламентують окремі адміністративні процедури запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки держави тощо. Здійснено класифікацію нормативно-правових актів, які регламентують питання забезпечення економічної безпеки залежно від їх юридичної сили: Конституція України; міжнародні договори України; закони України; підзаконні нормативно-правові акти.

3. Здійснено аналіз підходів учених-правознавців стосовно як загального розуміння сутності категорії «завдання», так і випадків її застосування до конкретної сфери суспільних відносин. Проведено її порівняння з категорією «мета», на підставі чого виділено як спільні, так й особливі риси, притаманні цим категоріям. З урахуванням цього запропоновано авторський підхід до розуміння сутності завдань запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Констатовано, що складний і багатоаспектний характер суспільних відносин у сфері забезпечення економічної безпеки обумовлює доволі значну кількість завдань, які виконують уповноважені суб'єкти в цьому напрямі, які можуть як мати загальний характер, так і стосуватися конкретної діяльності. Доведено, що більш загальні завдання запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки будуть пов'язані загалом із забезпеченням функціонування цієї сфери суспільних відносин. Названо найбільш вагомі завдання запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Обґрунтовано, що спеціальні завдання запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки будуть мати більш конкретний характер на відміну від завдань загальних.

Схарактеризовано спеціальні завдання запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Констатовано, що реалізація всіх розглянутих завдань запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки має ґрунтуватися на відповідних принципах, недотримання, порушення або ж відхилення від яких буде мати наслідком як невиконання окремих з таких завдань або ж не досягнення мети такої діяльності загалом. Надано авторське бачення сутності принципів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки та здійснено їх наукову класифікацію. Зазначено, що будь-яка сфера суспільних відносин так чи інакше має вплив на забезпечення національних економічних інтересів. Проте вчинення правопорушень у межах окремих з таких сфер завдають значно сильніші удари як національній економіці, так і національній безпеці нашої держави. Досліджено провідні напрями запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки.

4. Доведено, що складність і багатоаспектність суспільних відносин у сфері економічної безпеки, значна кількість напрямів їх реалізації обумовлюють і наявність широкого кола суб'єктів, з огляду на що вони можуть бути розглянуті як система. Здійснено аналіз таких категорій, як «система» та «суб'єкт». Система суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки як цілісне явище буде утворена з частин, структурних елементів, під якими слід розглядати власне таких суб'єктів. Своєю чергою, цілісність такого явища буде обумовлена системоутворюючими зв'язками, якими будуть спільна мета й завдання із запобігання та протидії правопорушенням в окресленій сфері суспільних відносин. Наголошено на необхідності розрізняти такі категорії, як «суб'єкт права» та «суб'єкт правовідносин», з огляду на можливість особи реально здійснювати свої права й обов'язки в межах конкретних суспільних відносин. У зв'язку з цим зазначено, що суб'єктами запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки будуть реальні учасники вказаних суспільних відносин. Констатовано, що комплекс прав та обов'язків суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки слід позначати як їх повноваження. Зауважено, що система суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, окремі її структурні елементи (суб'єкти) та їх повноваження мають знайти свою об'єктивізацію в приписах чинного національного законодавства. Сформовано авторське бачення сутності системи суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Систему суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки становлять: 1) загальнодержавні суб'єкти; 2) органи судової влади; 3) правоохоронні органи зі спеціальним правовим статусом; 4) центральні органи виконавчої влади. Здійснено аналіз правового статусу представників кожної групи суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Визначено, що провідним суб'єктом запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки є БЕБ України. Наведено обставини, що обумовлюють особливий правовий статус БЕБ України в системі суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки.

5. Обґрунтовано, що сутність адміністративно-правових інструментів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки має тісний зв'язок з формами та методами такої діяльності, оскільки уособлює в собі ознаки останніх. Доведено доцільність у контексті здійснення діяльності щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки вживати категорію «адміністративно-правовий інструмент». На основі проведеного аналізу запропоновано авторське розуміння сутності адміністративно-правових інструментів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Проаналізовано позиції науковців щодо характерних ознак адміністративно-правових інструментів, що застосовуються в межах відповідних суспільних відносин. На підставі проведеного аналізу визначено, що найбільш вагомими ознаками адміністративно-правових інструментів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки є: їх державно-владний характер; цілеспрямованість; коло суб'єктів їх застосування обмежено законодавчими рамками; регламентуються адміністративно-правовими нормами; результатом їх застосування є настання юридичних наслідків у межах суспільних відносин щодо забезпечення економічної безпеки. Вказано, що одним з провідних адміністративно-правових інструментів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки є видання нормативно-правових актів, внаслідок чого здійснюється регулюючий вплив на зазначену сферу суспільних відносин, що виявляється в декількох аспектах. Крім того, як інструмент запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки розглянуто прийняття компетентними суб'єктами актів індивідуальної дії, тобто таких, що мають персоніфікований адресат. Наголошено, що як інструмент запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки слід розглядати укладання адміністративних договорів, дія яких спрямована на забезпечення національних економічних інтересів. Окремо розглянуто такі адміністративно-правові інструменти запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, як учинення інших юридично значущих дій. Серед таких дій проаналізовано сутність і значення актів-планів та актів-дій запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки.

6. Констатовано, що в юридичній науці немає єдиного погляду стосовно сутності такої категорії, як «адміністративна процедура». Здійснено аналіз законодавчих приписів, зокрема Закону України «Про адміністративну процедуру», щодо особливостей правового регулювання здійснення компетентними суб'єктами адміністративних процедур. Встановлено, що в чинному національному законодавстві термін «адміністративна процедура» вживається непослідовно. З огляду на зазначене, доведено доцільність у межах функціонування суспільних відносин щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки вживати термін «адміністративно-правова процедура», оскільки в його змісті підкреслено правову природу таких процедур. Названо характерні ознаки адміністративно-правових процедур запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, на підставі чого сформовано авторське бачення сутності даної категорії. Здійснено класифікацію адміністративно-правових процедур запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки за найбільш

вагомими критеріями. Серед таких критеріїв названо наслідки реалізації адміністративно-правових процедур запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, з урахуванням чого вони розподілені на правотворчі та процедури правозастосування. Наголошено на важливості правотворчих адміністративно-правових процедур запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Як критерій класифікації адміністративно-правових процедур запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки обрано напрям їх реалізації, що надало можливість серед них назвати контрольно-наглядові, регулятивні, дозвільні, реєстраційні та юрисдикційні процедури. За напрямом забезпечення діяльності щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки адміністративно-правові процедури розподілено на ті, що пов'язані зі здійсненням кадрового, матеріально-фінансового, інформаційного забезпечення функціонування досліджуваної сфери суспільних відносин. Залежно від кількості суб'єктів здійснення адміністративно-правових процедур запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки останні розподілено на ті, що здійснюються відповідним суб'єктом одноособово, та ті, що здійснюються в межах взаємодії суб'єктів цих суспільних відносин. Підкреслено важливість і комплексний характер взаємодії суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, зокрема її вирішальний вплив на належне й ефективне здійснення всіх з наведених вище адміністративно-правових процедур.

7. Проведено аналіз підходів щодо розуміння сутності та особливостей категорії «взаємодія» в її загальнотеоретичному значенні. З урахуванням чого сформовано авторське бачення сутності взаємодії суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Наголошено, що з огляду на складність і багатоаспектність функціонування суспільних відносин щодо забезпечення національних економічних інтересів, взаємодія суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки буде мати низку специфічних особливостей. Такі особливості обумовлені як правовим статусом провідних суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, характером та численністю таких правопорушень, так і необхідністю здійснення ефективної координації спільних зусиль. Наголошено, що запобігання та протидію правопорушенням у сфері економічної безпеки здійснює значна кількість суб'єктів: представники всіх гілок влади; контролюючі органи; регулятивні органи; правоохоронні органи. Зауважено, що таке становище справ обумовлює необхідність здійснення координації спільних зусиль вказаних суб'єктів задля уникнення дублювання виконуваних ними завдань, а також спрямування спільних зусиль за відповідними напрямками запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Наголошено на необхідності вдосконалення взаємодії суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, що може бути досягнуто шляхом здійснення таких заходів: удосконалення адміністративного законодавства, положення якого визначають правовий статус таких суб'єктів, а також регламентують напрями їх взаємодії; покращення інтеграції зусиль таких суб'єктів; вдосконалення кадрового та інформаційного забезпечення цієї сфери суспільних відносин. Здійснено характеристику кожного з наведених напрямів удосконалення

взаємодії суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки.

8. Визначено роль і значення адміністративного законодавства в аспекті регулювання відповідної сфери суспільних відносин. Зазначено, що необхідною умовою належного функціонування суспільних відносин у сфері забезпечення національних економічних інтересів, запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки є розвиток адміністративного законодавства в частині вдосконалення виявлення та усунення ризиків економічної безпеці. Доведено потребу у вжитті термінових заходів у частині розвитку такого законодавства, першим з яких слід обрати його систематизацію. Визначено сутність та особливості систематизації законодавства, а також способів його здійснення. Найбільш ефективним способом систематизації адміністративного законодавства в частині вдосконалення виявлення та усунення ризиків економічної безпеці визнано його інкорпорацію. Наголошено на необхідності підвищення ефективності санкцій за вчинення правопорушень у сфері економічної безпеки, всебічного впровадження ризик-орієнтованого підходу, а також розвитку правових засад функціонування електронних систем управління ризиками. Обґрунтовано значущість законодавчого забезпечення прозорості адміністративних процедур у сфері запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, що дозволить уникнути корупційні ризики та зловживання з боку уповноважених державою суб'єктів. Як окремий захід розвитку адміністративного законодавства в частині удосконалення виявлення та усунення ризиків економічної безпеці вказано на необхідність підвищення ефективності нормативно-правової регламентації суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Підкреслено важливість імплементації в національне законодавство визнаних світових стандартів виявлення та усунення ризиків економічної безпеці, зокрема впровадження рекомендацій FATF.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких висвітлено основні наукові результати дисертації:

1. Мунтян С. М. Економічна безпека як об'єкт адміністративно-правового дослідження запобігання та протидії правопорушенням у цій сфері. *KELM*. 2022. № 7(51). С. 347–353 (Республіка Польща).
2. Мунтян С. М. Поняття та види ризиків економічної безпеці України. *Право та державне управління*. 2023. № 2. С. 527–532.
3. Мунтян С. М. Законодавча регламентація питання забезпечення економічної безпеки. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 12. С. 625–627.
4. Мунтян С. М. Запобігання та протидія правопорушенням у сфері економічної безпеки як об'єкт адміністративно-правового дослідження. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2024. Вип. 3. С. 118–123.
5. Мунтян С. М. Підзаконні нормативно-правові акти, що регламентують питання забезпечення економічної безпеки. *Правові новели*. 2024. № 22. Т. 3. С. 206–211.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Мунтян С. М. Нормативно-правові акти, що регламентують питання забезпечення економічної безпеки. *Виклики сучасності та наукові підходи до їх вирішення*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12–13 серп. 2020 р.). Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2020. С. 232–234.

7. Мунтян С. М. Сутність запобігання та протидія правопорушенням у сфері економічної безпеки як об'єкту адміністративно-правового дослідження. *Взаємодія публічного та приватного права: сучасні проблеми та виклики*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 21–22 лют. 2022 р.). Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2022. С. 139–141.

8. Мунтян С. М. Поняття економічної безпеки як об'єкту адміністративно-правового дослідження запобігання та протидії правопорушенням у цій сфері. *Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 19–20 жовт. 2022 р.). Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2022. С. 121–123.

АНОТАЦІЯ

Мунтян С. М. Адміністративно-правові засади запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2025.

Дисертацію присвячено визначенню адміністративно-правових засад запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, а також формулюванню перспективних напрямів правового регулювання зазначеної діяльності з урахуванням ризиків і загроз останній.

Визначено коло публічно-правових відносин щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки як об'єкта адміністративно-правового дослідження. Запобіганням і протидією правопорушенням у сфері економічної безпеки доцільно розуміти визначену на нормативно-правовому рівні сукупність дій уповноважених державою суб'єктів, спрямованих на недопущення вчинення будь-якого виду правопорушень у сфері функціонування економічного сектору держави, здійснення реагування на потенційні та реальні загрози цьому сектору, що можуть мати як зовнішній, так і внутрішній вияв, усунення та подолання негативних наслідків у разі вчинення правопорушень у цій сфері, що здійснюється задля забезпечення належного стану національних економічних інтересів держави.

Сформульовано поняття та окреслено види ризиків економічній безпеці України. Останні класифіковано за такими критеріями: 1) сфера їх вияву: виробничі; демографічні; енергетичні; зовнішньоекономічні; інвестиційно-інноваційні; макроекономічні; продовольчі; соціальні; фінансові; 2) ступінь вияву: незначні; небезпечні; особливо небезпечні; 3) дія в часі: короткострокові; середньострокові; довгострокові; 4) походження: внутрішні та зовнішні.

Розкрито завдання, окреслено принципи та виокремлено напрями запобігання і протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Завдання щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки розподілено на три групи: 1) загальні; 2) спеціальні; 3) завдання, які виконують окремі суб'єкти запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки.

З'ясовано систему суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Структурними елементами системи суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки визначено такі: 1) загальнодержавні суб'єкти – Верховна Рада України, Президент України та Кабінет Міністрів України; 2) органи судової влади; 3) правоохоронні органи зі спеціальним правовим статусом – СБУ, ДБР та органи прокуратури; 4) центральні органи виконавчої влади – міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, для яких запобігання та протидія правопорушенням у сфері економічної безпеки є одним з пріоритетних напрямів їхньої діяльності.

Обґрунтовано, що особливе місце в системі суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки посідає Бюро економічної безпеки України, що обумовлено такими обставинами: 1) правовий статус як суб'єкта запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки визначено на рівні окремого спеціального закону України; 2) протидія та запобігання правопорушенням у сфері економічної безпеки є основним напрямом його діяльності; 3) проведення оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування кримінальних правопорушень у цьому напрямі є основними функціями цього суб'єкта; 5) діяльність останнього щодо запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки спрямовується та координується безпосередньо Кабінетом Міністрів України; 6) на рівні спеціального закону України закріплені гарантії незалежності останнього як суб'єкта запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки.

Виокремлено адміністративно-правові інструменти запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Розкрито зміст адміністративних процедур запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки. Доведено, що останніми доцільно розуміти об'єктивізований в адміністративно-правових приписах комплекс дій уповноважених державою суб'єктів, які реалізуються за окремими напрямами задля забезпечення національних економічних інтересів завдяки прийняттю відповідних рішень щодо запобігання та протидії правопорушенням у цій сфері.

З'ясовано особливості взаємодії суб'єктів запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки та сформульовано шляхи її вдосконалення.

Сформульовано перспективні напрями розвитку адміністративного законодавства в частині вдосконалення виявлення та усунення ризиків економічній безпеці з метою запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки.

Ключові слова: економічна безпека, ризики, запобігання правопорушенням, протидія правопорушенням, адміністративно-правові інструменти, адміністративні

процедури, нормативно-правові акти, система суб'єктів, Бюро економічної безпеки України, форми взаємодії, напрями, адміністративне законодавство.

SUMMARY

Muntian S.M. Administrative and Legal Framework for Preventing and Counteracting Offences in the Field of Economic Security. – *Qualification scientific work on the rights of the manuscript.*

The thesis for obtaining a scientific degree of Candidate of Juridical Science in speciality 12.00.07 «Administrative Law and Procedure; Financial Law; Information Law». – Scientific Institute of Public Law, Kyiv, 2025.

The thesis focuses on defining the administrative and legal framework for preventing and counteracting offences in the field of economic security, as well as on formulating promising areas of regulating these activities with due regard for the risks and threats to the latter.

The study determines the scope of public law relations with respect to prevention and counteraction to economic security offences as an object of administrative and legal research. For example, prevention and counteraction to offences in the field of economic security should be understood as a set of actions of state-authorized entities defined at the regulatory and legal level aimed at preventing any kind of offences in the functioning of the economic sector of the state, responding to potential and real threats to this sector that may have both external and internal manifestations, eliminating and overcoming negative consequences in case of offences in this field, implemented to ensure the proper status of the state's national economic interests.

The concept and types of risks to the economic security of Ukraine are formulated. The latter are classified according to the following criteria: 1) the scope of their manifestation: production; demographic; energy; foreign economic; investment and innovation; macroeconomic; food; social; financial; 2) the degree of manifestation: insignificant; dangerous; especially dangerous; 3) the effect in time: short-term; medium-term; long-term; 4) origin: internal and external.

The tasks of prevention and counteraction to economic security offences are disclosed, as well as the principles and areas outlined. The tasks of preventing and combating economic security offences are divided into three groups: 1) general; 2) special; 3) tasks performed by individual actors of preventing and combating economic security offences.

The system of actors involved in preventing and counteracting offences in the field of economic security is defined. The structural elements of the system of actors involved in preventing and counteracting offences are: 1) national actors - the Verkhovna Rada of Ukraine, the President of Ukraine and the Cabinet of Ministers of Ukraine; 2) judicial authorities; 3) law enforcement bodies with a special legal status - the SBU, the SIB and prosecutors' offices; 4) central executive authorities - ministries and other central executive authorities for which prevention and counteraction to economic security offences is one of the priority areas of their activities.

It is proved that the Bureau of Economic Security of Ukraine has a special place in the system of actors involved in preventing and combating economic security offences, which is due to the following circumstances: 1) the legal status of the Bureau as an actor

involved in preventing and combating economic security offences is defined at the level of a separate special law of Ukraine; 2) counteraction and prevention of economic security offences is the main focus of its activities; 3) operational and investigative activities and pre-trial investigation of criminal offences in this field are the main functions of this entity; 5) activities of the latter to prevent and counteract offences in the field of economic security are directed and coordinated directly by the Cabinet of Ministers of Ukraine; 6) guarantees of independence of the latter as an entity to prevent and counteract offences in the field of economic security are enshrined in a special law of Ukraine.

The administrative and legal instruments for preventing and counteracting offences in the field of economic security are highlighted. The content of administrative procedures for preventing and counteracting offences in the field of economic security is revealed. It is proved that the latter should be understood as a set of actions of the State-authorized entities objectified in administrative and legal regulations and implemented in certain areas to ensure national economic interests by making appropriate decisions on preventing and combating offences in this field.

The specific features of interaction between the actors involved in preventing and counteracting offences in the field of economic security are clarified and ways to improve it are formulated.

Promising areas for the development of administrative legislation in terms of improving the identification and elimination of economic security risks with a view to preventing and counteracting offences in the field of economic security are formulated.

Keywords: economic security, risks, offence prevention, counteraction to an offence, administrative and legal instruments, administrative procedures, legal regulations, system of actors, Bureau of Economic Security of Ukraine, forms of interaction, areas, administrative legislation.